

ψ

ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ Δ. ΜΟΥΚΑΝΟΥ

ΜΟΥΚ 2/13260

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ

ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΟΥ ΟΝΤΟΣ

ΥΠΟ ΤΟ ΦΩΣ

ΤΩΝ ΝΕΩΤΕΡΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΩΝ
ΚΑΙ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΩΝ ΘΕΩΡΙΩΝ

Ὁ Καντιανισμὸς τῆς Συγχρόνου Φυσικῆς.

ΑΘΗΝΑΙ
1969

Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ Δ. ΜΟΥΚΑΝΟΥ

ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ
ΤΟΥ ΟΝΤΟΣ

ΥΠΟ ΤΟ ΦΩΣ

ΤΩΝ ΝΕΩΤΕΡΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΩΝ
ΚΑΙ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΩΝ ΘΕΩΡΙΩΝ

‘Ο Καντιανισμός τῆς Συγχρόνου Φυσικῆς.

ΑΘΗΝΑΙ
1 9 6 9

Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ

**ΤΟΙΣ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΟΙΣ ΑΥΤΟΥ
ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΙΣ
Ο ΜΑΘΗΤΗΣ ΤΟ ΠΑΡΟΝ
ΑΝΑΤΙΘΗΣΙΝ
ΕΥΓΝΩΜΟΣΥΝΗΣ ΕΝΕΚΕΝ**

Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

Π Ρ Ο Λ Ο Γ Ο Σ

Τὸ ἀδύνατον τῆς ἀκριβοῦς προβλέψεως τῶν γεγονότων τοῦ μικροκόσμου ἀναφέρεται εἰς τὰ γεγονότα τοῦ πραγματικοῦ κόσμου; Ἡ μὴ ἰσχύς τοῦ νόμου τῆς αἰτιότητος εἰς τὴν μικροφυσικὴν εἶναι τὸ ὄριον τῆς ἐπιστημονικῆς γνώσεως ἢ θὰ εὔρεθῃ εἰς τὸ μέλλον ἢ κρυπτομένη εἰς τὸν μικρόκοσμον αἰτιότης; Ἴδου ἡ νέα τροπὴ τοῦ ὄντολογικοῦ προβλήματος καὶ ἡ φιλοσοφία τῆς ἐπιστήμης. Ζῶμεν εἰς ἓνα ἡρωϊκὸν αἰῶνα τῆς φυσικῆς, εἶπε ὁ RUTHERFORD. Ἡ νέα προσπάθεια τῆς ἐπιστήμης στρέφεται πρὸς μίαν περιοχὴν ὕλης πέρα τοῦ ἀτόμου. Ἡ παραδοχὴ ὅμως μιᾶς ὑποκβαντικῆς περιοχῆς θὰ ὑπερκεράσῃ τὸν φραγμὸν τὸν τιθέμενον ἀπὸ τὴν σταθερὰν τοῦ PLANCK; Ἡ στροφὴ τῆς ἐπιστήμης εἶναι σήμερον κοσμογονικὴ. Ἡ ἐπιστημονικὴ σκέψις ἔχει φθάσει εἰς τὰ ὄρια τῆς μεταφυσικῆς. Ἡ ἀναζήτησις τοῦ βαθυτέρου θεωρητικοῦ περιεχομένου τῆς συγχρόνου φυσικῆς γίνεται πλέον μὲ φιλοσοφικὴν ἐμβάθυνσιν. Τὸ πρόβλημα τοῦ "ὄντος εἶναι τὸ κατ' ἐξοχὴν πρόβλημα καὶ τῆς φιλοσοφίας καὶ τῆς ἐπιστήμης. Ἡ ἐπιστημονικὴ γνῶσις σήμερον ἀναγκάζει τὴν φιλοσοφίαν νὰ θέσῃ ἐκ νέου τὸ ἐρώτημα τοῦ "ὄντος. Τί εἶναι πραγματικότης; Τί εἶναι τὸ ἀντικείμενον τῆς νοήσεως; Τὸ ἀντικείμενον ἔχει ὄντολογικὴν δομὴν ἀνεξάρτητον τοῦ ὑποκειμένου; Δυνάμεθα νὰ θέσωμεν τὸ εἶναι καθ' ἑαυτὸ πέρα τοῦ ὑποκειμένου καὶ τοῦ ἀντικειμένου; Ὁ νόμος τῆς αἰτιότητος εἶναι ἐσωτερικὴ σχέσις τῶν πραγμάτων ἢ εἶναι διατύπωσις τοῦ νοῦ περὶ τῶν πραγμάτων;

Εἰς τὴν μικροφυσικὴν αἰ ἀλήθειαι τῶν μηχανικῶν νόμων γίνονται πλέον πιθανότητες, τὸ δυνατόν γίνεται ἀδύνατον. Περὶ πολὺ μικρῶν χρονικῶν διαστημάτων ἀδυνατοῦμεν νὰ ὀρίσωμεν τὴν ἔννοιαν τοῦ προηγουμένου καὶ τοῦ ἐπομένου, διότι δὲν ὑπάρχει δυνατότης διακρίσεως τῶν σωματίων ἀπ' ἀλλήλων. Ἐπιστήμη καὶ φιλοσοφία εἰσχωροῦν τώρα εἰς τὰς νέας ἀντιλήψεις, διὰ νὰ συλλάβουν τὸ πρόβλημα τοῦ "ὄντος. Εἰσχωροῦν ὅμως μὲ θαθεῖαν τὴν συνείδησιν τῶν ὀρίων, ἐφ' ὅσον εἶναι ἀδύνατον νὰ συλλάβουν τὴν οὐσίαν τῆς ὕλης.

Μήπως όμως αἱ μαθηματικαὶ προτάσεις περὶ κόσμου εἶναι συμβατικά; Ὁ ἐπιστήμων θέτει ὁ ἴδιος τὴν τάξιν καὶ τὸν καθορισμόν, τὰ ὅποια νομίζει ὅτι εὐρίσκει ἐντὸς τῶν πραγμάτων; Εἶναι ὁ ἐπιστημονικὸς νόμος ἓν γνώρισμα τῶν φαινομένων ἢ εἶναι ἓν σύμβολον, ποῦ τὴν ἐφαρμογὴν του ἔχουν τὰ φαινόμενα καὶ τὴν διατύπωσίν του ὁ νοῦς; Πῶς συμφωνεῖ ἡ ἐμπειρία μὲ τὰς ἐννοίας τοῦ νοῦ μας, ἢτοι πῶς ἀντιστοιχεῖ ἡ φύσις εἰς τὴν ἐπιστήμην; Ὑπάρχουν ἐπιστημονικαὶ ἀλήθειαι ἔξω ἀπὸ τὴν γνωστικὴν μας συνείδησιν; Εἰς ὅλα τὰ ἀνωτέρω ἐρωτήματα δίδομεν τὰς πλέον κριτικὰς λύσεις εἰς τὴν παροῦσαν μελέτην μας. Ἐν τῇ πορείᾳ τῶν σκέψεών μας συζητοῦμεν καὶ κρίνομεν ὅλας τὰς θεωρίας περὶ τοῦ ὄντος ἀπὸ τῆς Ἀναγεννήσεως μέχρι καὶ τῶν νεωτέρων χρόνων ὑπὸ τὸ φῶς τῆς φυσικῆς ἐπιστήμης, τὰ συμπεράσματα τῆς ὁποίας προωθοῦμεν εἰς φιλοσοφικὴν ἔρευναν. Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ἄλλως τε προσπαθοῦμεν νὰ θεμελιώσωμεν κατὰ τρόπον κριτικὸν καὶ τὰς ἰδικὰς μας ἀπόψεις.

Ἡ ἰδικὴ μας ἀποψις, ἡ ὁποία διήκει δι' ὄλων τῶν σκέψεων καὶ ἀναλύσεών μας, εἶναι ὅτι ἡ σύγχρονος φυσικὴ κατὰ τὴν ὄντολογικὴν τῆς προβληματικὴν παρεδέχθη τὸ καντιανὸν DING AN SICH. Εἰς τὴν μικροφυσικὴν ἡ μέθοδος τοῦ νόμου τῆς αἰτίας εἶναι ἀτελής, διὰ νὰ εὔρη τὴν ἐκεῖ ὑπάρχουσαν νομοτέλειαν. Τί σημαίνει τοῦτο; Ὑπάρχει νομοτέλεια ἔξω τῆς ἀνθρωπίνης συνειδήσεως; Ἡ ἐπιστήμη σήμερον τὴν παραδέχεται, μόνον ποῦ ἡ ἀτέλεια τοῦ ἀνθρωπίνου νοῦ δὲν δύναται νὰ τὴν προσδιορίσῃ καὶ διὰ τοῦτο ὑφίσταται ἐκεῖ ἡ σχετικότης καὶ ἡ ἐλευθερία. Τοῦτο πάλιν τί σημαίνει; Ὑπάρχει ἀντικείμενον, τὸ ὁποῖον δὲν διακαθορίζεται καὶ δὲν κατηγορεῖται ἀπὸ τὰς A PRIORI ἀρχὰς τοῦ ὑποκειμένου; Ἡ ἀπροσδιοριστία τοῦ HEISENBERG φθάνει οὕτω εἰς τὸ καντιανὸν «νοούμενον», τὸ πρᾶγμα αὐτὸ καθ' ἑαυτό. Ἀπλῶς καὶ μόνον ὑπάρχει, χωρὶς νὰ γνωρίζωμεν τὴν ἐσωτέραν του ὑφὴν, τὴν πέρα τοῦ ὑποκειμένου ὑπερβατικὴν του διάστασιν. Τοῦτο εἶναι καὶ τὸ κεντρικὸν σημεῖον τῆς μελέτης μας, τὸ ὁποῖον δι' ὄλων τῶν ἀναλύσεών μας θέλομεν νὰ φέρωμεν εἰς φῶς ὡς μίαν πρωτότυπον συμβολὴν εἰς τὸ πρόβλημα τοῦ ὄντος. Εἰς τὴν ὄντολογικὴν των λοιπὸν ἐρώτησιν ὁ KANT καὶ ἡ σύγχρονος φυσικὴ ἔφθασαν εἰς τὸ ἴδιον σημεῖον. Ἡ τάσις τοῦ λόγου νὰ ὑπερβῇ τὰ ὄριά του καὶ νὰ συλλάβῃ τὸ νοούμενον, εἶναι αὐθαιρεσία καὶ ματαιοπονία.

Ἡ κβαντικὴ θεωρία τονίζει τοῦτο κυρίως, ὅτι ταυτοχρόνως δὲν δυνάμεθα νὰ προσδιορίσωμεν ἀκριβῶς δύο μεγέθη. Ὅσον μεγαλύτεραν ἀκρίβειαν ἐπιτυγχάνομεν κατὰ τὸν προσδιορισμόν τοῦ ἑνός, τόσον μεγαλύτεραν ἀβεβαιότητα ἔχομεν ὡς πρὸς τὸ ἕτερον.

Τὸ θαυότερον νόημα τῆς ἀρχῆς τοῦ HEISENBERG εἶναι ὅτι εἰς τὸν κόσμον τῶν μικροφαινομένων δὲν δυνάμεθα νὰ χωρίσωμεν τὸ σύστημα παρατηρήσεως ἀπὸ τὸ φαινόμενον, τὸ ὁποῖον παρατηρεῖται. Αὐξήσις ἀκριθείας εἰς τὴν μέτρησιν μιᾶς μεταβλητῆς συνεπάγεται ἀντίστοιχον μείωσιν τῆς συζυγοῦς μεταβλητῆς. Ὑπάρχει θαυότερα ἄγνοια τῆς ἀτομικῆς συμπεριφορᾶς. Εἶναι ὅμως ἡ ἄγνοια αὕτη καὶ θαυότερα αἰτιοκρατία; Ἴδου τὸ ὄριον τῆς ἐπιστημονικῆς καὶ φιλοσοφικῆς γνώσεως, ἀλλὰ καὶ τῆς μεταφυσικῆς. Ἀνάπτυξις τοῦ μαθηματικοῦ ὄργάνου καὶ τελειοποιήσις τῆς πειραματικῆς ἐρεύνης ἐπηρεάζουσιν ἀποφασιστικῶς τὰ μικροσωμάτια.

Τὸ εἶναι ὑπάρχει ἔξω τῆς συνειδήσεως. Τοῦτο εἶναι τὸ φιλοσοφικὸν συμπέρασμα ἀπὸ τὰς τελευταίας ἐπιστημονικὰς κατακτήσεις. Δὲν γνωρίζομεν ὅμως τὴν οὐσίαν αὐτοῦ τοῦ εἶναι, τὴν ἐσωτερικὴν του αἰτιότητα καὶ ὑφὴν, ἐφ' ὅσον εἶναι ἀπροσδιόριστον ἀπὸ τὴν γνώσιν μας. Εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ δικαιούται ὁ KANT. Ὑπάρχει τὸ νοούμενον, τὸ πρᾶγμα καθ' ἑαυτὸ, τὸ DING AN SICH, πέρα τοῦ ὑποκειμένου καὶ τῶν νόμων τῆς νοήσεως. Ὑπάρχουσιν τὰ ἀπροσδιόριστα φαινόμενα τοῦ μικροκόσμου πέρα τῶν αἰτιοκρατικῶν προσδιορισμῶν τοῦ συνειδέναί, ὅμως ἡ οὐσία των εἶναι πρὸς στιγμὴν ἀσύλληπτος ἀπὸ τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου. Εἶναι ἐπομένως πρᾶγματα καθ' ἑαυτὰ. Ἡ ἀπροσδιοριστία εἶναι γνώσις τοῦ γεγονότος ὅτι ὑπάρχει μία ὑπερβατικὴ ὄντολογία εἰς τὸν μικρόκοσμον. Τὴν ὄντολογίαν δὲν τὴν θέτει οἷονδῆποτε ὑποκείμενον, τὸ ὁποῖον εὐρίσκεται πρὸ ἐνὸς τυχαίου νοουμένου, ἀλλὰ τὴν θέτει ὄλος ὁ ἄγων τοῦ ἐπιστημονικοῦ καὶ κριτικοῦ φιλοσοφικοῦ πνεύματος, ὁ ὁποῖος ἔφθασε εἰς τὴν ὑψίστην αὐτοσυνειδησίαν εἰς τὰς ἡμέρας μας, ἥτοι ἡ συνείδησις ἐν γένει εἰς τὸ ἀνώτατον αὐτῆς στάδιον. Ἡ ὄντολογία αὕτη εἶναι πολὺ διάφορος τῆς ὄντολογίας τῶν ρεαλιστῶν καὶ θετικιστῶν καὶ τῆς ἐπιστημονικῆς ὄντολογίας τῶν μηχανιστῶν. Ἐπειτα ἡ παρουσία τοῦ ἀνθρώπου ὡς παρατηρητοῦ κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν πειραμάτων δημιουργεῖ τὴν ἀπροσδιοριστίαν τῶν ἀτομικῶν φαινομένων, εἰς τρόπον ὥστε τὰ ἐξαγόμενα νὰ εἶναι συνυφασμένα μετὰ τοῦ ὑποκειμενικοῦ παράγοντος. Τοῦτο εἶναι μία σπουδαία θέσις διὰ τὴν φιλοσοφικὴν σκέψιν καὶ δὴ τὴν κριτικὴν, ἡ ὁποία τονίζει ὅτι δὲν ὑπάρχει ἀντικείμενον ἐπιστημονικῆς συνειδήσεως ἄνευ τοῦ ὑποκειμένου. Ἡ καθαρὰ γνωσιολογία ἴσταται μόνον εἰς τὴν παραδοχὴν τῆς ἀπροσδιορίστου ὄντολογίας. Ἡ ἀβεβαιότης καὶ ἡ πιθανότης θὰ ἰσχύουσιν κατὰ τοὺς φυσικοὺς τῆς σχολῆς τῆς Κοπεγχάγης καὶ ἂν φθάσωμεν εἰς τὴν χρῆσιν τελειοτάτων ὄργάνων καὶ μεθόδων παρατηρήσεως. Ἡ ἄρνησις τῆς αἰτιο-

κρατίας πρέπει να είναι απόλυτος, χωρίς δι' αὐτοῦ να δεχώμεθα ὄριον τῆς γνώσεως.

Τί είναι ἡ ἐσωτέρα πραγματικότης, τοῦτο δὲν μᾶς τὸ λέγει ἡ ἐπιστήμη. Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον μᾶς λέγει, εἶναι ὅτι ἡ ἰσχὺς τῶν φυσικῶν νόμων παύει εἰς τὰ ὄρια τῆς πείρας τοῦ ἀνθρώπου καὶ δὲν ἐπιτρέπεται οὐδεμία ἐξοδος ἐκ τῶν ὀρίων τούτων. Εἰς αὐτὴν τὴν θέσιν τῆς συγχρόνου φυσικῆς ἢ κριτικῆς φιλοσοφίας εἶρε τὸ πλήρωμά της. Φιλοσοφία καὶ ἐπιστήμη διὰ τῆς ἐρεύνης ἔχουν εἰσέλθει εἰς τὸ βάθος τῆς πραγματικότητος. Ἡ ἀπροσδιοριστία δὲν θέτει οὔτε τὴν αἰτιοκρατίαν οὔτε τὴν ἀρχὴν τῆς ἐλευθερίας, ὡς ἰσχυρίζονται οἱ ὀπαδοὶ τῆς αὐταρχίας. Ἀπλῶς θέτει εἰς τὰ ὄρια τοῦ νοῦ τὸ πρᾶγμα καθ' ἑαυτό, τὴν πραγματικότητα ἀνεξάρτητον τῆς νοήσεως. Τὰ σώματα τοῦ μικροκόσμου δὲν ἔχουν ἐλευθέραν ἀπόφασιν, ὡς διδάσκουν οἱ ἰντετερμινισταί. Ὁ ὅρος ἐλευθερία τῆς βουλήσεως εἶναι λανθασμένος, ὅταν ἀναφέρεται εἰς τὸν μικρόκοσμον τοῦ ἀτόμου ἢ γενικῶς εἰς τὴν φύσιν, διότι ἀκριβῶς δὲν ὑπάρχει ἐδῶ ψυχικὴ κατασκευὴ μὲ βούλησιν. Τὴν ἀποψίν μας ταύτην ἀναλύομεν ἐκτενῶς εἰς τὴν μελέτην μας. Ἰσχυριζόμεθα ὅτι οὔτε ἡ ὕλη ἔχει ἐλευθέραν βούλησιν οὔτε ἡ ἐλευθερία ἐνυπάρχει εἰς τὴν ὕλην. Τὸ πρόβλημα δὲν τίθεται οὕτω καὶ ἐδῶ ἀκριβῶς ἔγκειται τὸ σφάλμα. Ἡ αἰτιοκρατία καὶ ἡ αὐταρχία ἀφήνουν κατὰ μέρος τὴν ὄντολογικὴν προβληματικὴν καὶ μεταφέρουν τὸ θέμα εἰς τὴν ψυχικὴν ζωὴν τοῦ ἀνθρώπου καὶ εἰς τὸ ἠθικὸν πρόβλημα. Ἡ θεμελίωσις τῆς ὄντολογίας γίνεται κατὰ τρόπον κριτικόν. Τί ὑπάρχει; Οὔτε αἰτιοκρατία οὔτε ἐλευθερία. Ὑπάρχει τὸ πρᾶγμα καθ' ἑαυτό. Εἰς τὴν ὀρθολογιστικὴν γνῶσιν καὶ ἀποψίν τοῦ ὄντος ὑπάρχει τὸ κατάλοιπον τῆς ἀντιδράσεως τῆς ἐμπειρίας, ἦτοι τὸ πρᾶγμα καθ' ἑαυτό.

Εἰς τὴν θεωρίαν τῆς σχετικότητος δὲν ὑπάρχει ἀπόλυτος μέτρησις τοῦ χώρου καὶ τοῦ χρόνου, ἀλλ' ὑπάρχει πληθώρα ἀτομικῶν χρόνων ἐξ ἴσου ἀληθινῶν. Οὐδεμία χρονομέτρησις προτιμᾶται, διότι τοῦτο σημαίνει ἐπάνοδον εἰς τὸν ἀπόλυτον χρόνον. Ἐκαστος παρατηρητῆς τέμνει τὸ σύμπαν εἰς χῶρον καὶ χρόνον, ἦτοι μετρᾷ τὸν ἰδικόν του χῶρον καὶ χρόνον. Ὁ ἀπόλυτος χῶρος καὶ χρόνος ἀπορρίπτονται. Πᾶν φαινόμενον περιγράφεται καὶ νοεῖται ἐν σχέσει πρὸς ἓν σύστημα ἀναφορᾶς. Γεγονότα σύγχρονα δι' ἓνα παρατηρητὴν δύνανται νὰ μὴν εἶναι τοιαῦτα δι' ἓνα ἄλλον. Ἐκεῖ ὅπου ἡ παλαιὰ μηχανικὴ διακρίνει οὐσιωδῶς τὴν ὕλην καὶ τὴν ἐνέργειαν, ἡ θεωρία τῆς σχετικότητος δὲν εὕρισκει οὐδεμίαν οὐσιαστικὴν διαφορὰν. Ἡ ἐνέργεια εἶναι καὶ ὕλη, ἡ δὲ ὕλη δὲν ἔχει, ἀλλ' εἶναι ἐνέργεια. Ὁ χῶρος καὶ ὁ χρόνος δὲν ἔχουν οὐδεμίαν πραγματι-

κότητα, ἀλλ' ἐξαρτῶνται ἀπὸ τὸ σύστημα ἀναφορᾶς τοῦ παρατηρητοῦ. Δὲν εἶναι μορφαὶ ὑπάρξεως τῆς ὕλικῆς πραγματικότητος.

Παραδέχεται ὁμοίως τὰς A PRIORI ἀρχὰς ἢ σύγχρονος φυσική; Ἡ ἀπάντησις εἶναι καταφατική, διότι ἡ ἐπιστήμη προϋποθέτει ταύτας. Τὸ σύστημα ἀναφορᾶς τοῦ παρατηρητοῦ εἶναι ἡ λογικὴ προϋπόθεσις τῆς ἐπιστημονικῆς γνώσεως. Τὸ ἐρώτημα εἶναι ἄλλοῦ καὶ ἐδῶ ἔγκειται ἡ ἀντίθεσις τῆς γνωσιολογίας τοῦ KANT μὲ τὰ πορίσματα τῆς θεωρίας τῆς σχετικότητος. Ποῦ εὐρίσκεται εἰς τὴν ἐπιστήμην ἡ ἀναγκαιότης καὶ ἡ καθολικότης τῶν A PRIORI ἀρχῶν;

Τὸ πρόβλημα τοῦ χώρου καὶ τοῦ χρόνου ἐρευνῶμεν ἐκτενῶς εἰς τὸ κεφάλαιον περὶ τῆς θεωρίας τῆς σχετικότητος καὶ τῆς φιλοσοφικῆς τῆς σημασίας. Ἡ τομὴ τοῦ χώρου καὶ τοῦ χρόνου διὰ τὴν ἐπιστήμην γίνεται A POSTERIORI, διότι εἶναι στοιχεῖα ἐρεύνης, τὰ ὅποια ἐξάγονται ἀπὸ τὴν ἐμπειρικὴν πραγματικότητα. Κατὰ βάθος ὁμοίως ἡ ἐπιστήμη προϋποθέτει τὸ A PRIORI. A PRIORI εἶναι ἀκριβῶς ἡ λογικὴ προϋπόθεσις τῆς ἐρμηνείας τῶν φαινομένων. Τὸ A PRIORI λοιπὸν ὑπάρχει. Δὲν ὑπάρχει ὁμοίως ἡ ἀναγκαιότης καὶ ἡ καθολικότης τῆς γνώσεως, διότι οἱ παρατηρηταὶ καὶ τὰ συστήματα ἀναφορᾶς εἶναι πολλοί, οἱ σχετικοὶ χῶροι καὶ χρόνοι ἐπίσης πολλοί. Δὲν ὑπάρχει ἡ συνείδησις ἐν γένει, ἡ ὅποια εἶναι λογικῶς ὑποχρεωτικὴ δι' ὅλα τὰ ὑποκείμενα. Εἰς τὴν ἄποψίν μας ταύτην ἐπιμένομεν πολὺ, διότι παραδεχόμεθα ὅτι μόνον τοῦτο εἶναι τὸ σημεῖον τῆς καντιανῆς γνωσιολογίας, εἰς τὸ ὁποῖον ἀντιτίθεται ἡ θεωρία τοῦ EINSTEIN. Κατὰ τὰ ἄλλα οὐδόλως ἔχει θιγῆ ἡ γνωσιολογία καὶ ἡ σκέψις τοῦ KANT. Βεβαίως ἡ θεωρία τῆς σχετικότητος δὲν δύναται νὰ ἀναχθῆ εἰς τὴν προεμπειρικὴν προέλευσιν τοῦ χώρου καὶ τοῦ χρόνου, διότι δὲν εἶναι φιλοσοφικὴ σκέψις, κατάρθωσε ὁμοίως νὰ κλονίσῃ τὴν ἀπόλυτον ὑπαρξίν αὐτῶν καὶ νὰ θέσῃ τὰ πάντα εἰς τὴν ὑποκειμενικὴν ἀντίληψιν τοῦ παρατηρητοῦ. Τί ἄλλο σημαίνει τοῦτο, παρὰ ὅτι ἡ σύγχρονος ἐπιστήμη πλησιάζει τὸν κριτικὸν φιλοσοφικὸν στοχασμόν, ἥτοι τὴν ἰδεαλιστικὴν ἀντίληψιν;

Ὡς εἶδομεν, ὁ ἀκριβέστερος καθορισμὸς τῆς ταχύτητος εἰς τὴν μικροφυσικὴν καθιστᾷ ἀδύνατον τὸν καθορισμὸν τῆς θέσεως καὶ ἀντιστρόφως. Τοῦτο ὁμοίως οὐδόλως κλονίζει τὴν καντιανὴν γνωσιολογίαν, διότι ἡ ἀπροσδιοριστία εἶναι αὐτὸ τὸ πρᾶγμα καθ' ἑαυτό. Ἡ αἰτιώδης σχέσις ὑφίσταται κατὰ τὸν προσδιορισμὸν τῶν φαινομένων μέχρις ὠρισμένων ὁρίων. Πέρα τούτων ὑπάρχει τὸ ἀκαθόριστον. Ὁ αἰσθητὸς κόσμος, ὁ ὁποῖος ὑφίσταται ἀνεξαρτήτως

τοῦ νοῦ, εἶναι γνωσιολογικῶς καὶ ὄντολογικῶς ἀδιάφορος, ἐφ' ὅσον τὸ ἀντικείμενον τῆς γνώσεως μὲ τὰς νέας ἐπιστημονικὰς θεωρίας εὐρίσκεται εἰς τὸν μικρόκοσμον τοῦ ἀτόμου καὶ εἰς τὸν μακρόκοσμον τοῦ σύμπαντος. Πολλοὶ δὲν ἔχουν ἐννοήσει τοῦτο καὶ προσπαθοῦν νὰ θεμελιώσουν μίαν ὄντολογίαν εἰς τὸν φαινομενικὸν ἐξωτερικὸν κόσμον ἐκάστου συγκεκριμένου ὑποκειμένου. Τὸ ὄν θέτει τὸ καθαρὸν λογικὸν ὑποκείμενον, τὸ ὁποῖον ἔχει φθάσει ἐπιστημονικῶς καὶ φιλοσοφικῶς εἰς τὸ ἀνώτατον σημεῖον τῆς ἀναπτύξεώς του. Δὲν ὑφίσταται ὄντολογικὸν πρόβλημα εἰς τὸ συγκεκριμένον φυσιολογικὸν ὑποκείμενον.

Τί ὑφὴν ἔχει ἄρα γε ἐπέκεινα τῆς συνειδήσεως τὸ πραγματικόν; Ἡ ἔρευνά μας ἐνταῦθα ἀποδεικνύει ὅτι εἶναι. Τί ὅμως εἶναι εἰς τὴν καθ'αυτότητά του; Τὸ τί εἶναι, θεωρητικῶς δὲν συλλαμβάνεται, διότι ἂν ἐξακριβώσωμεν κάτι, τοῦτο εὐρίσκεται κατηγορικῶς διαρθρωμένον ἐντὸς τῶν σχημάτων τῆς συνειδήσεως. Ἡ καθ' ἑαυτὴν ὄντολογία τῆς μικροφυσικῆς εἶναι ἀπροσδιόριστος καὶ τίθεται μόνον θεωρητικῶς. Ὁ κόσμος, τὸν ὁποῖον αἰσθάνομαι διὰ τῆς ζωτικῆς θεβαιότητος τῆς βουλήσεως, δὲν ἔχει οὐδεμίαν ὄντολογικὴν σημασίαν. Ἡ ἄμεσος παραδοχὴ τῆς ἔξω ἡμῶν πραγματικότητος, ἡ ὁποία ἀντίκειται εἰς τὴν νόησιν, δὲν λύει οὐδόπως τὸ ὄντολογικὸν πρόβλημα. Ἡ ὄντολογία δὲν τίθεται ἀπὸ τὴν βούλησιν (ψυχολογικῶς), ἀλλὰ τίθεται ἀπὸ τὴν ἐπιστήμην. Ἡ διὰ τῆς βουλήσεως καὶ τῆς ψυχικῆς πείρας ἄμεσος αὐθυπαρξία τοῦ ὄντος εἶναι ἀδιάφορος. Ἀλλὰ καὶ ἡ παραδοχὴ μιᾶς πραγματικότητος ἀνεξαρτήτου τῆς νοήσεως εἰς τὸν μικρόκοσμον τοῦ ἀτόμου λύει τὸ πρόβλημα; Ἀσχέτως πρὸς τὴν λύσιν τοῦ προβλήματος ἡ ὄντολογία αὕτη ἐν σχέσει πρὸς τὴν καθημερινὴν αἰσθητὴν ὄντολογίαν εἶναι ἡ πραγματικὴ, διότι αὕτη τίθεται πλέον κατὰ τρόπον κριτικὸν ἀπὸ τὸ θεωρητικὸν συνειδέναί. Ἡ φύσις τοῦ πράγματος τελικῶς θὰ μᾶς μείνῃ ἀπλησίαστος ὡς ἐν Χ μυστηριῶδες. Πάντοτε ὑπάρχει κάτι, τὸ ὁποῖον διαφεύγει τὴν ἔρευνάν μας. Εἶναι ἄρα γε τοῦτο τὸ ὑπερβατολογικὸν ἐγὼ ἢ τὸ πρᾶγμα καθ' ἑαυτό; Μᾶλλον οὐδὲν τούτων εἶναι. Εὐρισκόμεθα ἀκόμη εἰς τὸν πρόλογον τῶν προβλημάτων. Ἡ πορεία τοῦ νοῦ ἐξελίσσεται ἐπιμόνως καὶ ἡ πορεία θὰ εἶναι μακρά. Τὸ ὄριον τῆς γνώσεως ἀπέχει πολὺ ἀκόμη ἢ μᾶλλον δὲν ὑφίσταται διὰ τὴν γνῶσιν. Ἐννοῶ τὸ ἰδανικὸν καὶ ἐν γένει ὄριον καὶ οὐχὶ τὸ ἐκάστοτε χρονικὸν ὄριον τῆς γνώσεως, τὸ ὁποῖον θὰ ὑπερπηδηθῆ ὑπὸ τῶν μεταγενεστέρων. Πιστεύομεν ὅτι ἡ ἰδική μας ἀποφίσις περὶ τοῦ ὄντος εἶναι ἐκτὸς τῆς κριτικῆς καὶ φαινομενολογικῆς

ὕπὸ τὴν ἔννοιαν τῆς φιλοσοφίας τοῦ HUSSERL, ἦτοι ἔπεται τῆς ἐπιστημονικῆς ἐνεργείας τοῦ συνειδότος.

Εἶναι βασικὴ ἡ διάκρισις, τὴν ὁποίαν ἐπιχειροῦμεν μεταξὺ τῶν ψυχικῶν αἰσθημάτων καὶ παραστάσεων καὶ τῶν λογικῶν νοημάτων. Κριτήριον τῆς ἀληθείας εἶναι ἡ ἐπιστημονικὴ συνείδησις. Ἀπὸ τοῦ σημείου αὐτοῦ ἐν τῇ μελέτῃ μας συνάπτομεν διάλογον πρὸς τὴν πραγματιστικὴν φιλοσοφίαν, ἡ ὁποία ἐξαρτᾶ τὴν ἀλήθειαν ἐκ τῆς ἐπιτυχίας καὶ τῆς ὠφελιμότητος. Ἡ πρακτικὴ ἐπιτυχία καὶ τὸ ἀποτελεσματικὸν δημιουργοῦν ἀλήθειαν. Ἡ σκοπιμότης καὶ ἡ χρησιμότης εἰς τὴν ζωὴν, ἰδοὺ τὸ κριτήριον τῆς ἀληθείας μιᾶς ἰδέας. Ἡ ἀλήθεια ὁμῶς αὕτη τῶν πραγματιστῶν εἶναι ἀλήθεια διὰ μίαν ἐποχὴν καὶ ψεῦδος δι' ἄλλην. Ἐπειτα ὅλοι οἱ μεγάλοι ἐπιστήμονες ἐκινήθησαν πρὸς τὴν γνῶσιν καὶ τὴν ἀλήθειαν ἐκ καθαρῶν θεωρητικῶν ἐλατηρίων. Ἡ σύγχρονος φυσικὴ ἀπέδειξεν ὅτι εἰς τὸν μικρόκοσμον τοῦ ἀτόμου ὑπάρχουν νόμοι ἀπροσδιόριστοι, τοὺς ὁποίους δὲν δύναται νὰ συλλάβῃ τὸ ἀτελὲς ἀνθρώπινον πνεῦμα οὔτε νὰ ἐπιθεβαιώσῃ πειραματικῶς. Ὁ συνεπὴς πρὸς τὴν θεωρίαν τοῦ πραγματισμοῦ θὰ πρέπει ἐδῶ νὰ εἰπῇ ὅτι, ἐπειδὴ δὲν ἐπαληθεύονται πειραματικῶς, εἰς τὴν πραγματικότητα δὲν ἔχουν ἀλήθειαν. Τὸ λάθος τοῦ πραγματισμοῦ εἶναι ὅτι καταβιβάζει τὴν ἀλήθειαν εἰς τὸ ἐπίπεδον τοῦ κοινοῦ ἀνθρώπου τῆς καθημερινῆς ζωῆς, τὴν συνυφαίνει μὲ τὸ ὠφέλιμον καὶ ἐπιζητεῖ θετικὰς ἐμπειρικὰς ἐπαληθεύσεις. Τὸ παράδειγμα τοῦ ἡλίου, τὸ ὁποῖον ἀναφέρομεν, εἶναι ἀρκούντως παραστατικόν. Ἡ ἀποψὶς μας εἶναι ὅτι τὸ κριτήριον τῆς ἀληθείας πρέπει νὰ ἀναζητηθῇ μόνον εἰς τὸν νοῦν, εἰς τὴν καθαρὰν θεωρητικὴν ἐπιστήμην. Αἱ καθημεριναὶ ἀλήθειαι τῶν κοινῶν ἀνθρώπων δὲν ἔχουν οὐδεμίαν σημασίαν καὶ δὲν ἰκανοποιοῦν οὐδεμίαν θεωρητικὴν συνείδησιν. Ὡς πρὸς τὸ σημεῖον τοῦτο ἐνδιαφέρουσαι εἶναι αἱ σκέψεις περὶ τῶν μαθηματικῶν, τὰς ὁποίας ἀναπτύσσομεν. Ὁ VAIHINGER καὶ ὁ NIETZSCHE τέλος συνδέονται στενῶς μὲ τὰς πραγματιστικὰς θέσεις. Τὰς θεωρίας τῶν ἐκθέτομεν καὶ κρίνομεν.

Ἡ περαιτέρω προβληματικὴ μας ἀναλύει τὸ πρόβλημα τῆς ὕλης καὶ τῆς ἐσωτερικῆς συστάσεως τῶν ἀτόμων. Ποία εἶναι ἡ φύσις τοῦ ἀντικειμενικοῦ κόσμου ; Μαθηματικὴ ἢ ὕλική ; Οἱ ἐκάστοτε ἀναβαθμοὶ τῆς σκέψεώς μας εἶναι καὶ ἀναβαθμοὶ τῶν φαινομένων τοῦ κόσμου ; Πρὸς τὰ ἐρωτήματα ταῦτα στρέφεται ἡ προβληματικὴ μας. Ὡς πρὸς τὸν διαλεκτικὸν ὕλισμὸν μεταξὺ τῶν ἄλλων προβάλλομεν καὶ τὸ ἐξῆς ἐπιχείρημα : Κάμνομεν λόγον περὶ ἀντικειμενικῶν ἀποτελεσμάτων καὶ διαλεκτικῆς τῆς φύσεως, καθ' ἣν

στιγμὴν ὁ παρατηρητὴς καὶ ἡ ἐπιστῆμη ἔχουν κάμει τὸ ἔργον των. Ἐπειτα ἡ ἐνέργεια δύναται νὰ μετατραπῆ εἰς ὕλην, τοῦτο ὁμῶς δὲν σημαίνει ὅτι εἶναι καὶ ὕλη, ἐφ' ὅσον τὰ ἔσχατα μικροσωμάτια δὲν ἔχουν διαστάσεις. Ἡ φυσικὴ σήμερον ὅσον ποτὲ ἄλλοτε μαθηματικοποιεῖ τὸν κόσμον τῆς ὕλης καὶ οὕτω τὸν γνωρίζει. Τέλος τὸ πρᾶγμα καθ' ἑαυτὸ εἶναι ἡ ἀπόλυτος συμφωνία τῆς σημερινῆς ἐπιστῆμης μετὰ τὴν γνωσιολογίαν τοῦ KANT καθὼς καὶ ἡ θέσις τῶν περιορισμένων δυνατοτήτων τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ ὄντολογικὴ προβληματικὴ εἶναι ἡ ὑψίστη ἔκφρασις τοῦ πάθους τῆς γνώσεως, ἀπὸ τὸ ὁποῖον διακατέχεται ὁ πεπερασμένος ἄνθρωπος.

Ἡ κριτικὴ τοῦ διαλεκτικοῦ ὕλισμοῦ γίνεται μετὰ θάσιν τὰς νέας θεωρίας τῆς ἐπιστῆμης, ἥτοι τῆς σχετικότητος καὶ τῶν QUANTUM. Ἡ ἐπιχειρηματολογία μας εἶναι πειστικὴ, διότι ἐρείδεται ἐπὶ τῆς κριτικῆς μεθόδου. Ὁ ἀναγνώστης δύναται νὰ παρακολουθήσῃ ταύτην κυρίως ἀπὸ τοῦ ὀγδοῦ κεφαλαίου καὶ ἐξῆς. Ἡ ὕλη δὲν ἔχει οὔτε ἐξέλιξιν οὔτε ἐπίπεδα ὀργανώσεως, ὅπως διδάσκουν οἱ θεωρητικοὶ τοῦ μαρξισμοῦ, διότι εἶναι ὅ,τι εἶναι. Τὴν ἐξέλιξιν καὶ τὰς μορφὰς τῆς δημιουργεῖ ἡ πορεία τοῦ νοῦ.

Εἰς τὴν συνέχειαν ἀναπτύσσομεν τὴν ἐγγελιανὴν καὶ τὴν μαρξικὴν ὄντολογικὴν προβληματικὴν καὶ κρίνομεν τὰς δογματικὰς μονομερείας ἀμφοτέρων. Τὴν τριαδικὴν διαλεκτικὴν πορείαν τῆς ιδέας τοῦ HEGEL διὰ μέσου ὅλης τῆς ἱστορίας βλέπει ὁ MARX ὡς τριαδικὴν διαλεκτικὴν πορείαν τῆς ὕλης εἰς ὄλον τὸν πολιτισμόν. Αἱ παραγωγικαὶ δυνάμεις καὶ αἱ σχέσεις τῶν τάξεων καθορίζουν τὴν συνείδησιν καὶ τὰς ἀντιλήψεις τῶν ἀνθρώπων. Ὁ Μάρξ ἔκαμε δογματικῶς ἀντιστροφὴν τῶν ὄρων καὶ ἐθεώρησε τὸν νοῦν καὶ τὴν ἐπιστῆμην ὡς παράγωγον τῶν οἰκονομικῶν ὄρων. Ἡ καθαρὰ ὁμῶς γλῶσσα τῆς ἐπιστῆμης κάθε ἄλλο παρά στηρίζει μίαν τοιαύτην ἀποψιν. Ἐπειτα αἱ παραγωγικαὶ σχέσεις ἔχουν διακαθορισθῆ ἀρχικῶς ἀπὸ τὴν ἀναγκαιότητα τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος, ἐπομένως δὲν ἔχουν ὕλικὴν αἰτίαν. Αἱ σκέψεις, τὰς ὁποίας ἀναπτύσσομεν ὡς πρὸς τὸ σημεῖον τοῦτο, εἶναι βασικά.

Ἡ ἐπιστῆμη δὲν ἀναγνωρίζει σήμερον διαλεκτικὴν τῆς φύσεως. Διὰ τῆς μαθηματικῆς γλώσσης ἐπέχει, διὰ νὰ ὁμιλήσῃ. Ἀλλὰ καὶ ἂν ὑποθέσωμεν ὅτι ὑπάρχει μία διαλεκτικὴ, αὕτη ἀνήκει εἰς τὴν φύσιν; Ἡ ἐπιστῆμη ἀπαντᾷ ἀρνητικῶς. Ἡ μαθηματικὴ γλῶσσα τῆς ἐπιστῆμης εἶναι σήμερον τόσον αὐστηρὰ καὶ καθαρὰ, ὥστε δὲν ἐξαρτᾶται οὔτε ἀπὸ οἰκονομικοὺς οὔτε ἀπὸ κοινωνικοὺς παράγοντας. Ἡ νόησις δὲν εἶναι ἀντανάκλασις τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου οὔτε ἡ γνῶσις ἀντανάκλασις τοῦ ἀντικειμένου.

Εἰς τὸ τελευταῖον κεφάλαιον ἀσχολούμεθα μὲ τὴν ὄντολογικὴν ὕφην τοῦ πνεύματος. Ἡ διανοητικὴ λειτουργία τίθεται ὑπὸ τοῦ ὕλισμοῦ ὡς λειτουργία τῆς ἐξειλιγμένης ὕλης τοῦ ἐγκεφάλου, ὡς διαδικασία τοῦ ὕλικου ὄργανου τοῦ ἐγκεφάλου. Ἡ ἀντίθετος ἄποψις τοῦ ἰδανισμοῦ εἶναι ὅτι ἡ νόησις δὲν ἔχει οὐδεμίαν σχέσιν μὲ ὕλικά ἀντικείμενα. Ἡ ἄποψις μας εἶναι ὅτι ἡ ὕλη καὶ τὸ πνεῦμα καὶ ἐντὸς τοῦ ἀνθρώπου καὶ κατὰ τὴν γνωστικὴν μας πορείαν συνυπάρχουν. Τοῦτο ὁμῶς οὐδόλως σημαίνει ὅτι ἡ συνείδησις προέρχεται ἀπὸ τὴν ὕλην τοῦ ἐγκεφάλου. Τοιαύτη ἄποψις ἐξαρτῶσα τὴν νοητικὴν διαδικασίαν ἀπὸ τὴν διαδικασίαν τῆς λειτουργίας τοῦ ἐγκεφάλου εἶναι καθαρὸς δογματισμὸς. Ὑφίσταται θεβαίως στενὴ σχέσις μεταξύ των, νὰ ὀδηγηθῶμεν ὁμῶς ἐκ τῆς σχέσεως ταύτης εἰς τὸν ταυτισμὸν φυσιολογικῶν καὶ ψυχικῶν φαινομένων, τοῦτο εἶναι μεταφυσικὴ. Ἡ σκέψις εἶναι κάτι διαφορετικὸν ἀπὸ τὰς ὕλικὰς διαδικασίας τοῦ ἐγκεφάλου. Αἱ ὕλικαὶ διαδικασίαι τοῦ ἐγκεφάλου εἶναι τὰ μέσα, διὰ τῶν ὁποίων ἡ συνείδησις αἰσθάνεται, εἶναι οἱ ὕλικοι ὄροι τῆς συνειδητότητος. Αἱ φυσιολογικαὶ ἐνέργειαι ποτὲ δὲν πρέπει νὰ συνταυτίζονται μὲ τὰ ψυχικὰ θιώματα τῶν αἰσθήσεων. Τὸ ἐγὼ εἶναι μόνιμον καὶ ἀμετάβλητον, εἶναι ἡ πρωταρχὴ ὄλων τῶν ἄλλων, εἶναι ἡ αὐτοσυνειδησία τοῦ ἀνθρώπου, ἡ ὁποία δὲν γίνεται ποτὲ ἀντικείμενον. Ὁ KANT ἐσφάλλετο ὡς πρὸς τὸ σημεῖον τοῦτο, διότι ὠμίλησε περὶ πράγματος αὐτοῦ καθ' ἑαυτὸ καὶ εἰς τὸ ἐγὼ τοῦ ἀνθρώπου, ἦτοι περὶ ἀκαταλήπτου ὑπερβατολογικῆς συνειδησεως. Τὸ μόνον ἀληθὲς εἶναι ὅτι δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ὑπάρξῃ σκέψις ἄνευ ἐγκεφάλου, ὅχι ὁμῶς ὅτι ὁ ἐγκέφαλος εἶναι ἕδρα ὄλων τῶν ἀνωτέρων λειτουργιῶν τοῦ πνεύματος. Δὲν δεχόμεθα ὅτι ἡ γνῶσις εἶναι τὸ προϊόν τῆς ἐξελίξεως τοῦ ἐγκεφάλου. Τὸ ὕλικόν ὄργανον δύναται νὰ καταστραφῇ, αἱ ἐμπειρικαὶ καταστάσεις ἔρχονται καὶ παρέρχονται, πλὴν ὁμῶς ἡ γνῶσις μένει ὡς λογικὴ οὐσία.

Ἡ σχέσις τέλος λογικοῦ νοήματος καὶ γλώσσης εἶναι τὸ τελευταῖον σημεῖον τῶν ἀναπτύξεων μας. Τὸ νόημα εὐρίσκεται εἰς τὴν λογικὴν σκέψιν, ἐνῶ ἡ γλῶσσα εἶναι ὁ φορεὺς τοῦ νοήματος. Ἡ ρίζα τῆς γλώσσης δὲν πρέπει νὰ ἀναζητηθῇ εἰς τὴν διαδικασίαν τῆς κοινωνικῆς ἐργασίας, ὅπως παραδέχεται ὁ ὕλισμὸς, ἀλλ' εἰς τὴν διαδικασίαν τῶν νοημάτων τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ γλῶσσα εἶναι ὄργανον, διὰ νὰ ἐκφραστοῦν ὅλαι αἱ δραστηριότητες τοῦ πνεύματος. Ἡ λέξις δὲν ἐκφράζει τὸ πρᾶγμα, ἀλλ' ἐκφράζει καὶ συμβολίζει τὸ νόημα τοῦ πράγματος. Σκέψις καὶ λέξις οὐδόλως ταυτίζονται, διότι ἡ σκέψις δίδει νόημα εἰς τὴν λέξιν.

Αὐτὰ ὡς πρόλογος καὶ ὡς εἰσαγωγή εἰς τὰ προβλήματα τῆς ἐρεύνης μας. Ὁ ἀναγνώστης, ὁ ὁποῖος θὰ διεξέλθῃ τὰς γραμμὰς τοῦ βιβλίου τούτου, θὰ ἴδῃ ἐκτενεστάτας ἀναπτύξεις καὶ κρίσεις τῶν προβλημάτων, τὰ ὁποῖα γεννῶνται κατὰ τὴν νέαν τροπὴν τοῦ ὄντολογικοῦ προβλήματος καὶ τὴν φιλοσοφικὴν θεώρησιν τῆς συγχρόνου φυσικῆς ἐπιστήμης. Τὸ βιβλίον τοῦτο εἶναι μία ἄμεσος συνέχεια καὶ μία ἀναγκαῖα ἀπόληξις τοῦ πρὸ ἑνὸς ἔτους ἐκδοθέντος βιβλίου μας «Πλάτων, Ἀριστοτέλης καὶ σύγχρονος Φυσική, Ἀθῆναι 1968», ἐν τῷ ὁποίῳ τονίζομεν καὶ ἀναπτύσσομεν τὴν βασικὴν μας θέσιν, ὅτι ἡ σύγχρονος φυσικὴ υἰοθετεῖ τὴν πλατωνικὴν μέθοδον τῆς ἀναζητήσεως τοῦ ὄντος καὶ ἀπομακρύνεται ὀλοὴν τῆς ἀριστοτελικῆς ὄντολογίας. Ὁ ἀριστοτελικὸς τρόπος τοῦ σκέπτεσθαι, κατὰ τὸν ὁποῖον τὸ ἀντικείμενον λαμβάνεται ὡς ἐκ τῶν προτέρων καθ' ἑαυτὸ δεδομένον, δὲν ἔχει πλέον θέσιν εἰς τὴν σύγχρονον φυσικὴν, ἡ ὁποία σήμερον εἰς τὴν ὄντολογικὴν τῆς ἐρώτησιν ἀκολουθεῖ τὴν πλατωνικὴν μέθοδον. Εἰς τὸ παρὸν βιβλίον ἀναπτύσσομεν καὶ μίαν ἀκόμη βασικὴν μας θέσιν, ὅτι δηλαδὴ ἡ σύγχρονος φυσικὴ κατὰ τὴν ὄντολογικὴν τῆς προβληματικῆς παρεδέχθη τὸ DING AN SICH τοῦ KANT. Πέριξ αὐτοῦ περιστρέφεται ὅλη ἡ σκέψις μας καὶ αὐτὸ τονίζομεν διαρκῶς. Εἰς τὴν μικροφυσικὴν ὑπάρχει τὸ νοούμενον, τὸ πρᾶγμα καθ' ἑαυτὸ, πέρα τῆς γνωστικῆς ἐνεργείας τοῦ ὑποκειμένου. Ἡ ἐπιστήμη ἔφθασε εἰς τὴν ἀπροσδιόριστον ὄντολογίαν. Ὁ KANT εἶναι ἀκόμη σύγχρονος καὶ θὰ εἶναι διαρκῶς...

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΜΟΥΚΑΝΟΣ